

© Marta Mas Girones

XIRGU

DOSSIER DE PENSAMENT CRÍTIC

lliure

TEMPORADA 26—27

INTRODUCCIÓ ALS DOSSIERS DE PENSAMENT CRÍTIC — 3

ABANS DE VENIR A VEURE L'ESPECTACLE — 6

LÈXIC RELACIONAT AMB L'ESPECTACLE — 8

ENTREVISTES A ISRAEL SOLÀ I A CRISTINA CLEMENTE — 14

PROPOSTES DE TREBALL — 18

INTRODUCCIÓ ALS DOSSIERS DE PENSAMENT CRÍTIC

Els **Dossiers de pensament crític** són un material d'acompanyament que vol apropar la noció de la crítica als joves, no per formar crítics teatrals sinó perquè les eines que s'hi fan servir fomenten una actitud activa de l'espectador que ens sembla imprescindible d'incentivar. Despertar el sentit crític permet mirar el món d'una altra manera, més enllà del teatre. Ajuda a qüestionar-lo, a entendre'n la complexitat i la confrontació d'idees. També és un exercici per (re)pensar l'obra, tornar a l'experiència des de l'anàlisi fent l'acció de rememorar allò viscut.
Per aconseguir-ho, els **Dossiers de pensament crític** relacionen els espectacles programats amb determinats aspectes del llenguatge escènic.

© Marta Mas Girones

XIRGU

RESUM DE L'ARGUMENT

Hi ha noms que són un símbol. Un mite. Sentim "Margarida Xirgu" i sabem que va ser una actriu, que té una plaça, que va estrenar el teatre de García Lorca, i fins i tot, ens pot sonar que va morir a l'exili. Però la majoria de mortals no en sabem gaire més, de qui va ser una de les actrius més importants del nostre país. I és que no hi ha res més efímer que l'ofici de l'actriu de teatre. El textos queden, les actuacions no. Podem resseguir el rastre de la Xirgu fins els nostres dies? Les actrius que s'acaben de graduar tenen, d'alguna manera, un pont invisible que les connecta amb ella?

Amb aquesta proposta, Israel Solà vol acostar-se a la figura de Margarida Xirgu, fer-ne una nova mirada i descobrir què en queda, del seu art, en el teatre català actual.

IT Teatre Lliure és un projecte professionalitzador amb voluntat de facilitar la inserció laboral dels graduats de l'ESAD (Escola Superior d'Art Dramàtic) de les especialitats d'interpretació, escenografia, dramatúrgia i direcció. Cada any, l'Institut del Teatre impulsa un espectacle, amb una direcció escènica de prestigi, que s'estrena al circuit professional.

Israel Solà és un reconegut director, dramaturg i cofundador de la companyia La Calòrica, amb la qual ha creat i dirigit espectacles destacats del teatre contemporani català. Entre els seus treballs hi ha muntatges com *Fairfly, Els ocells, De què parlem mentre no parlem de tota aquesta merda* o *Le congrès ne marche pas*. També ha treballat en direcció per a altres companyies i institucions teatrals. El seu teatre es caracteritza per la combinació de la sàtira política, l'humor crític i una mirada lúcida sobre la societat contemporània.

DIRECCIÓ
Israel Solà
DRAMATÚRGIA
Cristina Clemente
INTÈRPRETS
Muntsa Alcañiz
Queralt Borja
Pilar Grimalt
Beatriz Ribas
Valeria Pisati
Gemma Polo
Roger Sahuquillo
Guillem Valverde
Sara Vinyals
ESCENOGRAFIA I VESTUARI
Jessica Sibina i Hannah Bilsky
IL·LUMINACIÓ
Quim Algora
ESPAI SONOR
Guillem Rodríguez i Neus Abellan
ASSISTENT A LA DIRECCIÓ
Guillem Sánchez-Garcia
COPRODUCCIÓ
Teatre Lliure i Institut del Teatre

IDIOMA
En català
EDAT RECOMANADA
A partir de 16 anys
LLOC
Espai Lliure, Montjuïc
DURADA APROXIMADA
1 h 30'

TREBALL AMB L'ESPECTACLE

Amb aquest espectacle, volem aprofitar per reflexionar sobre l'ús de recursos escènics com ara el metateatre o les convencions teatrals, i també sobre conceptes propis de l'obra, com la Generació del 27 o la trajectòria de l'actriu Margarida Xirgu. Per això trobareu en aquest dossier un recull de lèxic i de material relacionats específicament amb aquests i altres aspectes de l'espectacle, i un seguit de preguntes i propostes de treball perquè pugueu fer-ne reflexió i valoració amb l'alumnat, més enllà de la primera impressió –el *m'agrada/no m'agrada.*

ABANS DE VENIR A VEURE L'ESPECTACLE

Abans de venir a veure *Xirgu*, us recomanem que reviseu les paraules del lèxic d'aquest dossier i treballeu les que considereu necessàries. També us proposem tres activitats breus per conèixer millor Margarida Xirgu, situar-la en el context històric i cultural del seu temps i començar a pensar en les relacions entre la realitat i la ficció en el teatre..

1. CONÈIXER MARGARIDA XIRGU

Llegiu la descripció de Margarida Xirgu que trobareu en aquest dossier i elaboreu una petita línia del temps amb cinc moments importants de la seva trajectòria. Podeu incloure-hi el seu debut professional, la seva relació amb Federico García Lorca, l'estrena de *Mariana Pineda*, l'esclat de la Guerra Civil, el seu exili definitiu...

Després, reflexioneu: com poden influir els esdeveniments polítics i històrics en la vida d'una artista? Què implica haver de continuar la pròpia carrera lluny del lloc d'origen?

2. UNA XARXA D'ARTISTES I RELACIONS

Trieu dos dels escriptors i artistes que apareixen a l'apartat «Personatges» del dossier. Busqueu una obra destacada de cadascun i investigueu breument quina relació van tenir amb Margarida Xirgu o amb el context teatral de la seva època.

Poseu en comú la informació i dibuixeu un petit mapa de relacions que connecti la Xirgu amb els autors i artistes que heu investigat. No es tracta de memoritzar noms i biografies, sinó d'entendre que el teatre es construeix a través de les relacions entre persones, obres i contextos culturals.

3. QUAN EL TEATRE PARLA DEL TEATRE MATEIX

A Xirgu, el teatre no només serveix per explicar una història: també ens acosta al món de les persones que el creen i el representen.

Abans de venir a veure l'espectacle, penseu en aquestes preguntes i anoteu algunes idees:

- Quina diferència hi ha entre interpretar un personatge fictici i representar una persona que ha existit?
- Què passa quan un actor o una actriu interpreta una figura històrica? Està reproduint la realitat o construint-ne una versió?
- Com canvia el sentit d'una història segons qui la representa i des de quin moment històric s'explica?

Durant la funció, fixeu-vos en com l'espectacle juga amb aquestes preguntes i com els intèrprets construeixen les figures que apareixen a escena.

LÈXIC RELACIONAT AMB L'ESPECTACLE

CONVENCIÓ

En teatre, la *convenció* és el conjunt d'accions, tècniques, pressupòsits ideològics i estètics, explícits o implícits, que des de la interpretació, la dramatúrgia o la direcció s'empren per crear l'obra de teatre. Permet establir una comunicació entre l'artista i el públic. És un contracte establert entre l'obra i el públic, segons el qual el primer compon i porta a escena la seva obra segons normes conegudes i acceptades pel segon.

Podríem dir que hi ha tres tipus de *convencions*. La convenció *general* és el pacte teatral, aquell segons el qual el públic pren per real allò que veu en escena, tot i saber que és ficció. És la base del teatre. La convenció *específica* és aquella pròpia d'un gènere o d'una forma específica, comuna en totes les obres del seu gènere o estil i coneguda i esperada pel públic, com ara la quarta paret, els aparts al públic o els soliloquis, que els altres personatges no poden sentir, posar-se a cantar en un musical, la presència del cor en el teatre grec, la caracterització dels personatges a la *Commedia dell'Arte*, etc. I finalment hi ha la convenció *particular*, que és aquella que es crea durant una obra de teatre particular. A *Xirgu* hi ha un munt de convencions particulars, des del moment que el pianista s'aixeca del teclat i la musica continua sonant, passant per la combinació de dues realitats temporals, pel canvi d'emplaçament constant de l'acció fins al trencament de la quarta paret i fins l'aparició i desaparició dels personatges.

Perquè siguin efectives, les *convencions* s'han d'utilitzar en la mesura justa i tancar-se de manera clara i entenedora. La seva aparició controlada ajuda el públic a familiaritzar-se amb el llenguatge escènic de la peça i a seguir-ne el joc, mentre que un ús excessiu pot generar confusió o esgotament. A *Xirgu*, les convencions es tanquen quan desapareixen els personatges de la Generació del 27 i es dona pas a la trama situada en el present.

EL TEATRE DE LA NATURA

El *Teatre de la natura* va ser un fenomen teatral que, inspirat en experiències que es feien a França a finals del segle XIX, es va desenvolupar a Catalunya entre finals d'aquest segle i el primer quart del segle XX. Vinculat a les idees estètiques del Modernisme i a la moda burgesa de l'estiueig, proposava representar obres a l'aire lliure, en espais com boscos, jardins, parcs o platges. El paisatge no era només l'espai on tenia lloc la representació, sinó que es convertia en un element essencial de l'experiència teatral.

ESPAI SONOR

L'*espai sonor* és el conjunt de sons i músiques que acompanyen una obra de teatre. El so pot provenir de dins de l'escena (per exemple, d'una ràdio), o de fora d'escena, i serveix per crear diferents atmosferes (realistes o més suggestives). La música pot ser composta expressament per a la obra o pot estar formada per temes o cançons preexistents, i es pot interpretar en directe o pot estar enregistrada. Amb el so es poden recrear espais i ajudar-nos a entrar dins les convencions de la peça.

— TORNAR A L'ÍNDEX

A *Xirgu*, els actors i les actrius són els encarregats, en molts moments, de crear l'espai sonor en directe utilitzant instruments o les seves pròpies veus, i amb efectes senzills ens transporten d'un espai a un altre, per exemple, quan passem del jardí de Montevideo a l'hotel Ritz de Madrid.

FEIXISME

El *feixisme* és una ideologia política autoritària i ultranacionalista que defensa un Estat fort, l'obediència a un líder i la imposició d'un projecte polític per damunt de les llibertats individuals. Rebutja el pluralisme polític, persegueix l'oposició i pot recórrer a la violència per eliminar els adversaris. Va sorgir a Itàlia a principis del segle XX, amb Mussolini com a principal impulsor.

A l'Estat espanyol, l'any 1923 el general Primo de Rivera va fer un cop d'estat amb el suport del rei Alfons XIII i va instaurar una dictadura que es va allargar fins al 1930. Durant aquest període, es van suspendre garanties constitucionals, es va imposar la censura i es van prohibir les llengües diferents del castellà en l'àmbit oficial. Després de la caiguda de la dictadura i de la monarquia, el 1931 es va proclamar la Segona República, un règim democràtic que va impulsar reformes polítiques, socials i culturals. El 1936, una revolta militar contra la Segona República va desencadenar la Guerra Civil espanyola (1936-1939). La victòria del bàndol franquista va donar pas a la dictadura de Francisco Franco, que va perseguir els partidaris de la República, va censurar la cultura i va reprimir les llengües i les identitats nacionals que no encaixaven amb el seu model d'Espanya.

Margarida Xirgu era de gira per Amèrica quan va esclatar la Guerra Civil. Tot i que inicialment tenia previst tornar, la guerra i la instauració de la dictadura franquista van fer que l'exili esdevingués definitiu. La Xirgu, identificada amb la República i reconeguda per la seva tasca com a ambaixadora cultural republicana, no va tornar a viure a Catalunya. El règim franquista la va condemnar a l'exili a perpetuïtat i li va confiscar els béns. Ella va continuar la seva carrera teatral per diversos països de l'Amèrica Llatina, especialment a l'Uruguai, on va viure fins a la seva mort.

GENERACIÓ DEL 27

La *Generació del 27* és un grup de poetes, escriptors i artistes que va destacar a l'Estat espanyol durant els anys vint i trenta del segle xx. Entre els seus membres hi ha Federico García Lorca i Rafael Alberti. Tot i tenir estils diferents, els seus membres compartien l'interès per renovar la literatura i explorar noves formes d'expressió, combinant la tradició literària amb les avantguardes artístiques. La seva obra va estar marcada per la recerca de nous llenguatges, la llibertat creativa i el diàleg entre diferents disciplines artístiques. La Guerra Civil espanyola va interrompre aquesta etapa: alguns dels seus integrants van morir o van ser assassinats, com García Lorca, i molts altres van marxar a l'exili.

Tot i que es coneix com a *Generació del 27*, no era un grup homogeni ni tots els seus membres eren poetes. El nom s'associa a una trobada celebrada el 1927 per homenatjar el poeta barroc Luis de Góngora.

— TORNAR A L'ÍNDEX

MARGARIDA XIRGU

Margarida Xirgu i Subirà va ser una actriu i directora teatral nascuda a Molins de Rei, considerada una de les grans figures del teatre del segle xx. Va destacar per la seva força interpretativa i per l'aposta per textos innovadors, que van contribuir a renovar l'escena teatral. Al llarg de la seva trajectòria, va interpretar obres d'autors com Àngel Guimerà, Santiago Rusiñol, Josep Maria de Sagarra, Ramón María del Valle-Inclán, Benito Pérez Galdós, Rafael Alberti i Federico García Lorca, amb qui va mantenir una estreta relació artística i d'amistat. Va estrenar obres fonamentals de García Lorca, com *Mariana Pineda, Yerma* i *Doña Rosita la soltera*, i el 1945 va estrenar a Buenos Aires *La casa de Bernarda Alba*, després de la mort del poeta.

Com a actriu, el seu treball tenia una naturalesa efímera: cada interpretació desapareixia quan acabava la funció, i avui no en conservem una experiència directa ni cap testimoni audiovisual complet de la seva feina escènica. El 1936 se'n va anar de gira per Amèrica però, en esclatar la Guerra Civil, es va convertir en un exili definitiu: no va tornar mai més a l'Estat espanyol. A l'Amèrica Llatina va continuar actuant i dirigint, i va formar noves generacions d'intèrprets, especialment a l'Uruguai. Va morir a Montevideo l'any 1969. Dinou anys després, el 1988, les seves restes mortals van ser repatriades a Catalunya i enterrades a Molins de Rei.

Al Teatre Romea, on va debutar professionalment, hi ha una llegenda que diu que el seu fantasma encara recorre la sala. Se li han atribuït sorolls inexplicables, moviments estranys i l'aparició d'una silueta misteriosa. No hi ha proves que aquesta presència sigui real ni que correspongui a la Xirgu, però la història forma part de l'imaginari del teatre i manté viva la memòria d'una actriu que va deixar-hi una empremta profunda.

Tot escrivint *Xirgu*, Cristina Clemente es va sentir empesa pel mite d'aquest fantasma a l'hora de concebre la doble trama de la peça.

Per saber-ne més: si voleu aprofundir en la vida i la trajectòria de Margarida Xirgu, podeu consultar aquesta web dedicada a la seva figura, elaborada pel seu nebot: https://www.margaritaxirgu.es/index.htm

MARIANA PINEDA

Mariana Pineda és una obra teatral escrita per Federico García Lorca a partir de la figura històrica de Mariana Pineda, una dona granadina executada el 1831 per defensar les idees liberals durant el regnat absolutista de Ferran VII. L'obra combina el drama històric amb una història d'amor: Mariana, enamorada de Pedro de Sotomayor, es veu implicada en la lluita per la llibertat i broda una bandera amb les paraules «Llibertat, igualtat i llei». Escrita en vers i amb un llenguatge poètic que incorpora elements de la tradició popular, l'obra converteix la protagonista en una figura de resistència davant del poder autoritari, sense deixar de banda els seus sentiments i les seves decisions personals.

L'obra es va estrenar el 24 de juny de 1927 al Teatre Goya de Barcelona, amb Margarida Xirgu de protagonista i l'escenografia de Salvador Dalí. Aquest muntatge va ser decisiu en la relació artística entre Xirgu i García Lorca, que van

— TORNAR A L'ÍNDEX

col·laborar en diverses ocasions. L'estrena també situa l'obra en un moment de renovació de l'escena teatral, en què confluïen autors, intèrprets i artistes plàstics que exploraven noves formes d'entendre el teatre.

A l'espectacle, *Mariana Pineda* apareix com l'excusa que uneix les dues peces de metateatre que s'entrellacen dins la trama. Per una banda, és l'espectacle que assaja la jove companyia que arriba a Punta Ballena becada per l'Institut del Teatre, i per l'altra, és el punt de partida en la relació entre Margarida Xirgu i Garcia Lorca.

METATEATRE

És una obra de teatre dins d'una obra de teatre, o una obra de teatre que tracta del teatre en general. És a dir, el seu tema principal és el teatre i, per tant, parla d'ella mateixa, s'autorepresenta.

Shakespeare va ser un dels primers dramaturgs que va introduir aquesta idea, ja que està molt lligada a una concepció barroca del món segons la qual *tot el món és un escenari i els humans no som més que intèrprets*.

Perquè una obra sigui *metateatral* no cal que hi hagi una obra de teatre dins d'una altra, n'hi ha prou que la realitat aparegui teatralitzada, que faci la metàfora de la vida com a teatre, la vida com a escenari. Així, es difumina la frontera entre obra i vida.

Diem que *Xirgu* és una obra *metateatral* perquè el teatre és alhora el tema i el mitjà a través del qual s'explica la història. L'espectacle parteix d'una companyia jove que vol representar *Mariana Pineda* de Federico García Lorca, i ens endinsa en el món de Margarida Xirgu i dels artistes amb qui es va relacionar. El procés de preparar i representar una obra es barreja amb els fets històrics i els conceptes relacionats amb el fet escènic. Les vides dels personatges i els límits entre la realitat i la ficció, entre els intèrprets i les figures que representen, es desdibuixen.

IT TEATRE LLIURE

L'IT Teatre Lliure és un projecte de professionalització per a joves graduats i graduades de l'Institut del Teatre, que els ofereix l'oportunitat de participar en una producció professional. En el marc del cinquantenari del Teatre Lliure, han concebut *Xirgu*, amb direcció d'Israel Solà i dramatúrgia de Cristina Clemente, i la participació especial de Muntsa Alcañiz, actriu, professora i fundadora del Teatre Lliure.

Després de la seva exhibició a l'Espai Lliure, l'espectacle girarà per diversos municipis de Barcelona i s'acompanyarà de Reverberacions, un programa de mediació artística que promou la creació comunitària, la participació i els drets culturals.

— TORNAR A L'ÍNDEX

PERSONATGES

A *Xirgu* hi apareixen escriptors i artistes reals que van formar part de la vida cultural de l'època de Margarida Xirgu. Els actors i les actrius es transformen en aquests *personatges* i, en alguns moments, se'ls intercanvien, de manera que les identitats dels intèrprets i les figures que representen es van alternant al llarg de la trama. En presentem alguns:

ÀNGEL GUIMERÀ (1845-1924)
Dramaturg i poeta nascut a Tenerife, és una de les figures fonamentals del teatre català. Entre les seves obres més conegudes hi ha *Mar i cel, Maria Rosa* i *Terra baixa*, que van tenir una gran projecció internacional.

BENITO PÉREZ GALDÓS (1843-1920)
Novel·lista i dramaturg també canari, és una de les grans figures de la literatura espanyola del segle XIX. Les seves obres retraten la societat del seu temps i els conflictes socials i humans, tant en la narrativa com en el teatre.

FEDERICO GARCÍA LORCA (1898-1936)
Poeta i dramaturg andalús, és una de les figures més destacades de la Generació del 27. La seva obra combina el llenguatge poètic amb elements de la tradició popular i tracta temes com el desig, la llibertat i les normes socials. Va mantenir una estreta relació artística i d'amistat amb Margarida Xirgu, que va protagonitzar diverses de les seves obres.

LYDIA CABRERA (1899-1991)
Escriptora i etnòloga cubana, va dedicar bona part de la seva obra a estudiar i recollir els relats, les creences i les tradicions d'origen africà presents a Cuba. Va ser amiga de Margarida Xirgu i representa la connexió de l'actriu amb el món cultural de l'Amèrica Llatina.

RAFAEL ALBERTI (1902-1999)
Poeta i dramaturg andalús, va formar part de la Generació del 27, el grup d'escriptors i artistes que va renovar la literatura espanyola combinant tradició i avantguarda. La seva obra poètica i teatral va estar vinculada als grans canvis culturals i polítics del seu temps.

RAMÓN MARÍA DEL VALLE-INCLÁN (1866-1936)
Escriptor, poeta i dramaturg gallec, considerat un dels grans renovadors del teatre espanyol del segle XX. Va crear l'esperpent, una manera de representar la realitat deformant-la per mostrar-ne els aspectes més absurds i crítics.

SANTIAGO RUSIÑOL (1861-1931)
Pintor, escriptor i dramaturg barceloní, va ser una de les figures principals del Modernisme. La seva obra explora les tensions entre l'art i la societat, sovint amb humor i amb una mirada crítica.

JOSEP MARIA DE SAGARRA (1894-1961)
Escriptor, poeta i dramaturg català, conegut per la riquesa del seu llenguatge i la seva capacitat per connectar amb el públic. Considerat l'autor més popular de l'escena dels anys 20 i 30 del segle XX, va escriure obres teatrals com *La corona d'espines, L'hostal de la Glòria, El cafè de la Marina* o *La Rambla de les floristes*.

— TORNAR A L'ÍNDEX

ENTREVISTES A ISRAEL SOLÀ I A CRISTINA CLEMENTE

ENTREVISTA A ISRAEL SOLÀ

Com neix la idea de parlar de Margarida Xirgu?

El Julio Manrique em va parlar del projecte IT Teatre Lliure i em va dir que li agradaria que me n'encarregués jo. Em va donar carta blanca, però vam parlar molt de la necessitat de fer una cosa que tingués un punt d'investigació, que no fos una fórmula ja coneguda i preestablerta.
M'havia comprat un llibre que es deia *De Badalona a Punta Ballena*, que parlava de Margarida Xirgu. El vaig comprar perquè vaig pensar: "No sé res d'aquesta dona". I, quan estava parlant amb el Julio de possibles propostes, vaig dir: "Per cert, m'he comprat un llibre de Margarida Xirgu i seria molt *guai* fer una cosa d'ella". I em va dir: "Sí".
La idea és molt maca. També ho és la seva relació amb García Lorca i amb tots els autors, com també el concepte de l'actriu. Una actriu de qui no en sabem tant.

Aquest any, a més dels graduats d'interpretació de l'Institut del Teatre, també hi participa com a actriu la Muntsa Alcañiz.

Com que el projecte s'emmarca dins de l'aniversari del Lliure, va sorgir la possibilitat de fer una companyia augmentada i tenir-hi algú dels històrics. De seguida vam parlar de la Muntsa, sense saber exactament què li faríem fer. A mi em venia de gust perquè penso que té alguna cosa molt maca. El teatre és un ofici que s'aprèn per transmissió. Les generacions que van abans que tu t'ensenyen coses i tu, després, decideixes què vols mantenir i què vols transgredir. Si no tens aquest contacte amb altres generacions, al final acaba sent una cosa molt generacional.
Des del principi vam tenir molt clar que no era una obra de la Muntsa, que era una obra d'IT Teatre Lliure i que els protagonistes havien de ser els postgra–duats. La Muntsa és una *guest star* que ve a estar amb ells, però és una més de la companyia. I això *mola* molt: tenir-la completament barrejada amb ells.

Com ha sigut el procés de creació?

Vaig demanar a la Cristina Clemente que en fes la dramatúrgia i vam fer un càsting. Com que jo no sabia quins personatges tindria l'obra, simplement vaig voler triar actors i actrius que em semblessin molt bons, que tinguessin alguna cosa que em transmetés. Que els veiés i digués: "Aquesta persona és natural, però també em pot aguantar un text de García Lorca".
Al càsting, els vaig demanar que tothom fes un text de Lorca o de Guimerà. Podien triar una de les dues opcions, en català o en castellà, però havia de tenir un punt de teatralitat i de valor de la paraula.
Com que el projecte era sobre la Xirgu, sabia que voldria tenir més dones. Vam decidir que hi hauria vuit dones i dos homes.
Al juliol vam fer uns dies de treball. Vam venir amb dues o tres idees i vam estar treballant amb els actors, fent improvisacions i compartint material. D'allà en van sortir un parell d'idees i, durant l'estiu, la Cristina va escriure un text. Hem assajat sobre aquest text, però amb la total llibertat d'estar en un projecte viu amb la dramaturga al nostre costat, que ens ha permès plantejar-li canvis.

Al projecte IT Teatre Lliure no només hi ha postgraduats d'interpretació, sinó també d'altres àmbits

En el mateix càsting vaig tenir entrevistes amb gent que es presentava per fer d'ajudant de direcció i equip d'escenografia.
A part dels intèrprets –Queralt Borja, Pilar Grimalt, Beatriz Ribas, Valeria Pisati,

Gemma Polo, Roger Sahuquillo, Guillem Valverde i Sara Vinyals– hi ha el Ramon Micó i el Guillem Sánchez-García, de Direcció i dramatúrgia. A l'un, li agrada més la dramatúrgia; i a l'altre, la direcció pròpiament dita. Està molt bé poder tenir dues persones que ajuden des d'aspectes molt diferents. I també hi ha l'escenografia i el vestuari de la Hannah Bilsky i la Jessica Sibina. Està molt bé treballar amb gent tan jove, amb idees noves. També m'agrada veure com coneixen poc el teatre, com tenen moltes idees però van molt perduts a l'hora de saber a qui han de demanar les coses que nosaltres ja tenim molt integrades.

A l'espectacle es parla de la relació de Margarida Xirgu amb els autors de la Generació del 27, de la qual se celebrarà el centenari l'any vinent.

Quan em vaig llegir la seva biografia, vaig pensar que era aquesta relació el que m'interessava d'ella: tenia la sensació que hi ha coses que no ens han explicat. Per exemple, que ella va ser l'actriu que va estrenar García Lorca quan ja era reconeguda: va donar la primera oportunitat a un noiet que tot just començava.

Jo tenia la imatge contrària, pensava que García Lorca era un gran autor que tenia una musa, la Margarida Xirgu, una actriu a qui ell regalava les seves obres. I no, va ser ella qui li va regalar el seu talent. Això ens va semblar un punt de partida interessant.

També vaig descobrir que havia estrenat obres de molts autors coneguts de la Generació del 27, que era amiga de tots ells i que havia dirigit el Teatro Español l'any 1930.

A més, va anar de gira per tota l'Amèrica del Sud i va aconseguir que a l'Argentina tothom conegués l'Àngel Guimerà. Estava contribuint a fer que el teatre del nostre país fos conegut arreu del món.

ENTREVISTA A CRISTINA CLEMENTE

Com t'arriba el projecte?

Em va trucar l'Isra i em va fer molta il·lusió. Ens coneixem de fa anys i admiro molt la seva feina. Quan em va parlar de la Xirgu, em va sorprendre una mica la proposta perquè, tot i que coneixia la seva importància com a actriu i com a figura emblemàtica del teatre català, no havia aprofundit mai gaire en la seva trajectòria ni en la seva vida.

Però he de dir que el procés que he fet amb la Xirgu ha sigut molt bonic per a mi. Pensava que seria interessant apropar-la al públic, que la gent se la sentís més seva. I, realment, aquest és el viatge que he fet jo: he passat a estimar-la, a entendre-la i a conèixer tota la seva vida. Llegia una cosa i pensava: "Això ha de sortir a l'obra". I després en descobria una altra i em passava exactament el mateix. Tenia la sensació que tot el que llegia tenia un potencial teatral enorme.

És un personatge molt interessant: no només per les seves virtuts com a actriu, sinó per tot el que va viure. Té una vida que dona per fer-ne una pel·lícula.

Quin paper han tingut els elements reals durant el procés d'escriptura de l'obra?

Mai he estat gaire amiga del món dels fantasmes i, amb la Xirgu, pesava molt el fantasma del Romea. Jo volia allunyar-me'n, però ha estat una mica com voler allunyar-se'n i no acabar-ho d'aconseguir.

Durant el procés d'escriptura, em passaven coses una mica màgiques.

El dia que vaig dir “avui em poso a escriure”, vaig veure una notícia que explicava que la casa de la Xirgu a Punta Ballena, a l’Uruguai, s’havia declarat Monument Històric Nacional. Just quan jo havia pensat començar l’obra a casa seva.
També existeix la Selva, el personatge que interpreta la Muntsa Alcañiz, que era una veïna seva. Són coses reals que ens van servir de punt de partida, tot i que l’obra no va només d’això.

Parla’ns de les tres trames de l’obra.

Per la naturalesa del projecte, postgraduats de l’IT, m’agradava la idea de fer un text que permetés als actors provar diferents registres interpretatius. També volia que fos una obra coral, perquè tots poguessin tenir la seva parcel·la de treball. I també per a mi, com a repte d’escriptura, perquè poques vegades tenim l’oportunitat d’escriure obres per a tants intèrprets.
A partir d’aquí, vam pensar en tres trames: una trama actual; una trama situada en l’època de la Xirgu i dels autors que l’envoltaven, amb anacronismes, i una tercera línia construïda a partir dels textos teatrals que havien escrit aquests autors i que la Xirgu va interpretar.
Ens agradava molt la idea de barrejar aquests tres llenguatges en una sola obra. Ens semblava un repte per a tothom.

Com vas decidir quins autors havien d’acompanyar la Xirgu en aquesta història?

Vaig llegir moltíssim i els autors van anar caient una mica pel seu propi pes. Alguns els teníem claríssims.
Valle-Inclán, perquè té reaccions molt contundents al llarg de la seva vida. García Lorca era evident –he de dir que vaig patir perquè no se’ns mengés l’obra, ja que inevitablement se’n sap molt més i té una volada històrica i literària molt gran. Guimerà era una figura molt important per a ella: la seva primera obra professional va ser de Guimerà. Amb Pérez Galdós tenien una història molt entranyable i bonica. Pel que fa a Sagarra, l’Israel em va dir que hi havia anècdotes molt maques i vam decidir que les havíem de posar. I Alberti, perquè va ser veí seu a l’exili i ens agradava la relació que van tenir en aquest període. (Alberti, a més, és l’autor de *Fermín Galán*, que és una de les obres més controvertides que ella va interpretar). La Xirgu tenia una relació molt especial amb molts dels autors que va interpretar, els admirava molt. A ells i a l’ofici mateix.
La Xirgu va tenir un paper fonamental a l’hora de donar a conèixer els autors d’aquí arreu del món.

Com ha estat compartir el procés d’escriptura amb un graduat en Direcció i dramatúrgia de l’Institut del Teatre?

Del projecte IT Teatre Lliure m’agrada molt que, a banda dels intèrprets, també hi hagi col·laboracions en altres àmbits i, amb *Xirgu*, haver pogut tenir el Ramon Micó treballant al meu costat. Ha estat una experiència molt bonica. Durant el procés d’escriptura, que sempre vivim tan sols, li anava passant versions, les comentàvem i ell em donava la seva opinió.
El Ramon té una mirada molt intel·ligent i sensible sobre els textos i una capacitat extraordinària per fer-te preguntes que t’ajuden a trobar respostes. M’ha agradat molt poder compartir amb ell els dubtes, les descobertes i les inseguretats que apareixen mentre escrius. De la mateixa manera que existeix la figura de l’ajudant de direcció, crec que sempre hauríem de tenir ajudant de dramatúrgia.

PROPOSTES DE TREBALL

ENS FEM PREGUNTES

A continuació, us proposem algunes preguntes que us poden anar bé per reflexionar sobre l'espectacle. Teniu informació al glossari i a l'entrevista que us pot ajudar a raonar les respostes. Us proposem alguna reflexió col·lectiva a l'entorn de l'obra i dels temes que tracta. Les preguntes també us poden donar idees per crear propostes d'exercicis.

SOBRE LA DRAMATÚRGIA

— A *Xirgu*, hi conviuen diferents moments temporals i es barregen fets històrics amb situacions de ficció. Com s'articulen aquests dos plans al llarg de l'espectacle? Quin efecte creus que genera aquesta barreja?

— L'espectacle parteix d'una companyia jove que vol representar *Mariana Pineda*, de Federico García Lorca. Per què creus que s'ha escollit aquesta obra per iniciar la història?

— Al llarg de la peça, apareixen escriptors i artistes que van existir realment. Què aporta al relat conèixer les relacions que Margarida Xirgu va mantenir amb aquestes persones? Hauria estat el mateix si els personatges fossin inventats?

— La trajectòria de Margarida Xirgu queda marcada per la Guerra Civil i l'exili. Com creus que aquests esdeveniments influeixen en la seva vida personal i professional? Quina relació hi veus amb els temes que planteja l'espectacle?

— *Xirgu* és una obra metateatral: parla del teatre i mostra persones que el creen i el representen. Per què creus que s'ha triat explicar la història de l'actriu a través del teatre mateix? Què permet mostrar aquest recurs?

SOBRE LA POSADA EN ESCENA

— Els actors i les actrius interpreten diferents personatges al llarg de l'espectacle. Quins recursos utilitzen per diferenciar-los?

— A *Xirgu*, els intèrprets passen d'un pla temporal a un altre i alternen entre la companyia actual i els personatges històrics. Com es fan visibles aquests canvis, a escena? Quins elements t'ajuden a entendre en quin moment de la història et trobes?

— La peça combina situacions que parteixen de fets reals amb escenes construïdes teatralment. Quins recursos escènics contribueixen a diferenciar-les o, al contrari, a barrejar-les?

— T'has fixat en com s'utilitza l'espai escènic? Com ajuda a situar-nos en els diferents moments i llocs de la història?

— Quin paper tenen el vestuari, els objectes, la llum i el so en la construcció de la història que ens expliquen? Recordes algun moment en què un d'aquests elements t'hagi cridat especialment l'atenció?

SOBRE LA TEVA EXPERIÈNCIA PERSONAL

— Abans de veure l'espectacle, coneixies Margarida Xirgu? Ha canviat la imatge que en tenies després de veure *Xirgu*? Què t'ha sorprès més de la seva trajectòria?

— Què significa per a tu dedicar-te a allò que t'agrada quan el context polític o social t'ho posa difícil? Creus que una persona pot mantenir-se fidel a les seves idees encara que això tingui conseqüències en la seva vida?

— Margarida Xirgu va continuar la seva carrera teatral a l'exili, lluny del lloc on havia començat. Com creus que afecta a algú haver de marxar del seu país? Quines dificultats i quines oportunitats pot trobar en un altre lloc?

— Creus que el teatre pot ajudar-nos a entendre millor una època històrica o la vida d'una persona? Què et pot aportar una obra teatral que no trobaries en un llibre d'història?

— Després de veure *Xirgu*, t'ha canviat la manera d'entendre què vol dir interpretar un personatge que ha existit realment? Fins a quin punt creus que una representació teatral pot acostar-se a la realitat?

— Hi ha alguna escena, imatge o moment de l'espectacle que t'hagi quedat especialment present? Per què creus que t'ha impactat o t'ha fet pensar?

RECORDEM L'ESPECTACLE

A continuació, us proposem un seguit d'exercicis a partir del record que ens queda de l'espectacle:

— Penseu si hi ha alguna imatge, acció, sensació o moment concret de l'espectacle que recordeu de manera especial, que us hagi quedat gravat. Feu una reflexió sobre allò que us hagi impactat més. Per què creieu que ha estat tan significatiu per a vosaltres?

— Quin d'aquests adjectius penseu que defineix millor *Xirgu*? Necessari, complicat, actual, reflexiu. Busqueu deu adjectius que segons vosaltres defineixin l'espectacle.

— Què diríeu que vol explicar o provocar *Xirgu*? Poseu-ho en comú i, després, discutiu si creieu que ha assolit el seu objectiu. Feu una relació dels elements que han facilitat o dificultat entendre el sentit de l'espectacle.

FEM-NE LA CRÍTICA

A partir de tota la reflexió que has fet sobre l'obra, et proposem que ara et posis en el paper del crític teatral i facis la teva pròpia crítica escrita de l'espectacle *Manifest Mangione*. Et deixem una reflexió sobre què és i com es fa una crítica teatral, que et pot ajudar:

- Una crítica de teatre és una opinió argumentada i documentada. .
- Fer la crítica és explicar per què t'ha agradat o no l'obra de teatre que has vist i fer-ho amb:
    - els elements escènics que conflueixen en una producció
    - l'experiència que tens com a espectador/a de teatre
    - el coneixement que tinguis dels artistes que han fet l'obra i la seva trajectòria
    - el coneixement que tinguis de l'autor/a que ha escrit l'obra
    - la valoració que fas de l'objectiu que hi ha darrera la proposta de direcció del muntatge
    - el tema que tracta i la seva relació amb el nostre món actual
    - el gènere teatral (comèdia, tragèdia, drama, documental, etc.) i si acompleix els seus objectius (fa riure si és una comèdia?)
    - valorar-lo en el seu context. No és el mateix criticar un espectacle de grans dimensions, amb molt de pressupost i un equip artístic reconegut, que un muntatge fet en una sala petita, amb pocs diners i artistes que comencen.
- Un muntatge teatral –com qualsevol altra manifestació artística– és un acte de llibertat. Una llibertat practicada per compartir amb tu una idea, una emoció, una denúncia, una creença. En una crítica has de valorar si allò que volia comunicar l'obra t'ha arribat o no, si per a tu ho ha aconseguit o no.
- Ho has d'explicar valorant tot allò que has vist a l'escenari: el text, l'actuació dels intèrprets, l'escenografia, la il·luminació, el so o la música, el vestuari, els objectes... Tot contribueix a entendre allò que l'espectacle ha volgut compartir amb el públic. Sempre hi ha un per què, en un espectacle, i s'ha de tenir en compte a l'hora de fer-ne la crítica.
- Una crítica és molt millor si es fa amb les pròpies paraules, amb el món, les aficions i els gustos que té qui l'escriu. Cal que se la faci seva i la defensi amb bons arguments, tant si és a favor com en contra de l'espectacle. De fet, quan no t'ha agradat gens l'espectacle, s'ha d'explicar encara millor.